

Examensarbete

Förskolläraryrket, UV6078, 15 hp

“Föds man in i det eller? Vad?”

En diskursanalytisk studie av förskollärares utsagor gällande genus, jämställdhet och normer i förskolan.

Halmstad, 12/1 - 2024

Ellen Pehrsson

Malin Hedlund Bergqvist

Handledare: Maj Asplund Carlsson

Examinator: Anders Nelson

HÖGSKOLAN
I HALMSTAD

Sammanfattning

Syftet med studien är att belysa diskurser om genus och jämställdhet som framträder i förskollärares utsagor om deras arbete i förskolan. Frågorna som besvaras av studien är *“Hur talar förskollärare om könsstereotypa val och fria val i förskolan utifrån ett förutbestämt fall?”* och *“Framkommer det könsstereotypa normer i förskollärarnas utsagor? I så fall, vilka?”*.

Studiens datainsamling genomfördes genom en semi-strukturerad fokusgrupp med tre förskollärare och sammanlagt sex enskilda intervjuer. Resultatet presenteras i de fem diskurser som vi identifierat utifrån det insamlade materialet, vilka är *diskursen om den manliga normen, diskursen om könsstereotypa normer, diskursen om förskollärares strategier, diskursen om förskollärares förhållningssätt* och *diskursen om “små-ord”*. Studiens resultat påvisar att killar ofta ges mer uppmärksamhet vilket leder till att den manliga normen förstärks. I vissa av förskollärarnas utsagor gick det att utläsa att det fortfarande råder stereotypa normer i förskolan. Ur förskollärarnas utsagor framkom en viss osäkerhet kring arbetet med genus och jämställdhet, för att arbeta vidare med detta ämne inom förskolan anses det däremot viktigt med närvarande, aktiva pedagoger.

Nyckelord: Genus, jämställdhet, normer, normkritik, förskola, förskollärares perspektiv

Abstract

The aim of this study is to highlight discourses about gender and equality that appear in the preschool teacher's statements about their work in preschool. The questions that guided this study are "*How do preschool teachers talk about gender-stereotyped choices and free choices in preschool based on a predetermined case?*" and "*Do gender-stereotypic norms appear in the preschool teachers' statements? If yes, which ones?*". The study's data collection was carried out through a semi-structured focus group with three preschool teachers and a total of six individual interviews. The result is presented in the five discourses that we have identified based on the collected material, which are *the discourse on the male norm, the discourse on gender-stereotypic norms, the discourse on preschool teachers' strategies, the discourse on preschool teachers' attitudes* and *the discourse on "small words"*. The results of the study show that boys are often given more attention, which leads to the reinforcement of the male norm. In some of the pre-school teachers' statements, it was possible to demonstrate that stereotypical norms still prevail in the pre-school. From the pre-school teachers' statements, a certain uncertainty emerged regarding the work with gender and equality, in order to work further with this subject within the pre-school, on the other hand, it is considered important to have active pedagogues present.

Keywords: Gender, equality, norms, normcritique, pre-school, preschool teachers' perspective.

Förord

Vi vill börja med att tacka de fantastiska förskollärarna som ställde upp och ville delta i vår studie, utan er hade detta inte varit möjligt. Vi vill tacka vår handledare Maj Asplund Carlsson för din feedback, snabba återkoppling och ditt lugn som ständigt lugnade oss. Avslutningsvis vill vi tacka oss själva och ge varandra en klapp på axeln för vårt engagemang och att vi pushat varandra genom hela arbetet, det var ändå roligare än vad vi trodde.

Malin Hedlund Bergqvist & Ellen Pehrsson

Innehållsförteckning

Innehåll

Innehållsförteckning.....	5
Innehåll.....	5
Introduktion.....	7
Syfte och frågeställningar	8
Bakgrund.....	8
Kompensatorisk pedagogik	8
Könsneutralt arbetsätt	8
Individperspektivet	9
Normkritik	9
Tidigare forskning.....	10
Genus.....	10
Pedagogens förhållningssätt	11
Normer i förskolan	11
Fri lek och fria val i leken.....	12
Miljö och material	13
Teoretisk utgångspunkt.....	13
Socialkonstruktionism	13
Diskurs.....	14
Diskursanalys	15
Judith Butler	15
Genus	15
Performativitet	16
Metod	16
Fokusgrupper.....	16
En-till-en intervju	16
Semi-strukturerad intervju.....	17
Urval.....	17

Genomförande	18
Bearbetning av material.....	20
Etiska överväganden.....	20
Tillförlitlighet	21
Resultat och analys.....	22
Diskursen om den manliga normen.....	22
Diskursen om könsstereotypa normer	23
Diskursen om förskollärares strategier	25
Diskursen om förskollärares förhållningssätt.....	26
Diskursen om “små-ord”	28
Diskussion.....	29
Diskursen om den manliga normen:.....	29
Diskursen om könsstereotypa normer	30
Diskursen om förskollärares strategier.....	31
Diskursen om förskollärares förhållningssätt.....	32
Diskursen om “små-ord”	33
Metoddiskussion.....	34
Didaktiska implikationer	35
Vidare forskning.....	36
Referenser	I
Bilagor.....	III
Bilaga 1: Intervjuguide.....	III
Bilaga 2: Power Point presentation	V
Bilaga 3: Samtyckesblankett	VII

Introduktion

Förskolan är en politiskt styrd verksamhet som regleras genom lagar och förordningar, såsom läroplan och skollag (Eidevald, 2011) och verksamheten ska arbeta mot och utefter de mål och riktlinjer som finns skrivna i förskolans läroplan. I Läroplanen för förskolan (Skolverket, 2018) står det att förskolan aktivt och medvetet ska främja alla barns lika rättigheter och möjligheter, oberoende av könstillhörighet. Därtill har förskolan ett ansvar att motverka könsmonster som begränsar barnens utveckling, val och lärande. Förskolan ska därmed planeras så att barnen ges samma möjlighet och lika villkor för lek, lärande och utveckling, oavsett könstillhörighet. Även Skollagen (SFS 2010:800) beskriver att utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna. Att främja alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor. Samt att var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling.

Redan i Lpfö98 (Skolverket, 1998) nämns begreppet jämställdhet och att förskollärare ska arbeta för att motverka traditionella könsmonster. I den aktuella läroplanen har detta begrepp förstärkts och blivit utskrivet som specifika mål som förskollärare och rektorer ska uppnå. Dessa mål beskriver exempelvis att förskollärare ska inkludera ett jämställdhetsperspektiv som ger barn likvärdiga möjligheter oavsett könstillhörighet. Därtill ska arbetslaget inspirera och utmana barnen att göra val som går utom de könsstereotypa normerna. Även rektorn har ett särskilt ansvar i arbetet med jämställdhet genom att inkludera detta i det systematiska kvalitetsarbetet på förskolan.

Svensk jämställdhetspolitik strävar mot att alla ska ha samma förutsättningar, möjligheter och skyldigheter oavsett ifall du är tjej eller kille och där varken tjejer eller killar får en framträdande roll eller kommer i andra hand. Dock påvisar både nationell och internationell forskning att förskolans pedagoger snarare förstärker traditionella könsroller mer än de motverkar, genom att oreflekterat förstärka könsordningen utifrån stereotypa föreställningar (Eidevald, 2009; Eidevald, 2011).

Våra erfarenheter från VFU och tidigare arbete i förskola är att barn bemöts olika beroende på om de är tjejer och killar och att det finns specifika förväntningar på hur de bör agera och ifall barnen agerar utanför dessa förväntningar så tillrättavisas barnen. Vi har även erfärit att arbetslagets möten ofta lägger stort fokus på att hitta strategier för de högljudda killarna, och således finns ingen tid att diskutera hur man ska arbeta med de tysta tjejerna i gruppen.

Som tidigare nämnts står det i Läroplanen för förskolan (2018) att barn inte ska begränsas av könsstereotypa uppfattningar, utan förskolan ska motverka könsroller som begränsar barnens utveckling, val och lärande. Hjelmér (2020) beskriver vidare att barn i de flesta fall kommer ta det könsstereotypa valet ifall de får bestämma själva. Forskningen påvisar även att pedagoger värderar barns rätt till fria val högt, där pedagogen inte är med och styr. Utifrån detta är vi intresserade av att undersöka hur förskollärare talar om sitt arbete med könsstereotypa och normbrytande val i förskolan i förhållande till fria val i leken.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att belysa diskurser gällande genus och jämställdhet som framträder i förskollärares utsagor om sitt jämställdhetsarbete i förskolan. Frågeställningarna som studien besvarar är:

- Hur talar förskollärare om könsstereotypa val och fria val i förskolan utifrån ett förutbestämt fall?
- Framkommer det könsstereotypa normer i förskollärarnas utsagor? I så fall, vilka?

Bakgrund

Under 1990-talet växte genuspedagogiken fram i Sverige för att öka jämställdheten i svensk förskola (Dolk, 2011). De tre framstående arbetssätten är kompensatorisk pedagogik, könsneutralt arbetssätt, individperspektivet och normkritik.

Kompensatorisk pedagogik

Kompensatorisk pedagogik innebär att pedagoger i förskolan bör kompensera för det som barnen inte ges tillräckligt av när de uppfostras enligt de rådande traditionella könsrollerna. Detta kan utspela sig som att killar uppmuntras att hjälpa till eller samarbeta och tjejer uppmuntras att våga ta plats och stå i centrum (Dolk, 2011). En utgångspunkt inom den kompensatoriska pedagogiken är att barn ofta intar traditionella positioner när de leker i grupper både tjejer och killar tillsammans, således bedrivs ofta jämställdhetsarbetet i delade tjej- och killgrupper (Bodén, 2011).

Könsneutralt arbetssätt

Det könsneutrala arbetssättet lägger stort fokus på förskolans miljö samt material och handlar om att miljöerna i förskolan ska vara oberoende av kön

och således vara könsneutrala. Att skapa och beskriva miljöer som könsneutrala innebär det att pedagogerna vill undvika att skapa miljöer som kan förstås beroende av kön. Dock visar statens offentliga utredningar att de mest könskodade materialen ofta placerades i olika rum, exempelvis dockvrån och bygghörnan. Att ha materialet uppdelat kallas könsmärkta miljöer och kan förstås som en anledning till att tjejer och killar leker på varsitt håll i olika rum med olika material. Att arbeta könsneutralt innebär också att aktivt arbeta emot uppdelning av barnen utifrån kön och att inte göra skillnad på tjejer och killar. Således kan en jämställd förskola förstås som en förskola där alla barn leker tillsammans, med allt material utan att de begränsas av olika förväntningar (Bodén, 2011).

Individperspektivet

Att arbeta med individperspektivet har enligt Bodén (2011) fått ett starkt fäste i svensk förskola. Pedagoger som beskriver att de inte arbetar med jämställdhet menar att de arbetar med individens enskilda behov och gör således inte skillnad på tjejer och killar. Dessa pedagoger kan benämnas som könsblinda då de observerar varken maktstrukturer eller skillnaden mellan hur tjejer och killar behandlas (ibid.).

Normkritik

Normkritik är ett begrepp som har påverkat svensk förskola sedan 2010. Normkritik kan förstås som dels praktiskt och dels teoretiskt arbetssätt där fokuset är att synliggöra ojämlikhet och skapa förändring. Det pedagogiska syftet med normkritik är således att kritisera normer som är exkluderande, motverka diskriminering och uppmuntra jämställdhet både i skolan och samhället. Normkritik är visserligen inte inskrivet i läroplanen för förskolan, men kan ses som en del av den "dolda" läroplanen eftersom det är ett begrepp som diskuteras av yrkesverksamma och rekommenderas genom handböcker publicerade av exempelvis Skolverket (Axelsson, 2023).

Tidigare forskning

I detta avsnitt presenteras tidigare forskning gällande genus, jämställdhet och barns fria val i förskolan. Artiklarna har sökts fram genom databaserna ERIC, Taylor & Francis samt Academic Search Premier. Våra sökord har främst varit *Preschool or Kindergarten or Early Childhood Education / genderstereotypes / gender / free choice or free play / agency / gender roles / gender differences / normcritique*. Vi har avgränsat oss genom att vi valt bort artiklar som publicerats tidigare än 2010 samt valt bort artiklar som kombinerar genus med andra områden än vårt fokus, exempelvis matematik. Vidare presenteras tidigare forskning under rubrikerna: *Genus, Pedagogens förhållningssätt, Normer i förskolan, Fri lek och fria val i leken* samt *Miljö och material*.

Genus

Genus är något som påverkar alla människor antingen professionellt, ekonomiskt eller socialt och det är omöjligt att undvika (Decker & Morrison, 2021). Hjelmér (2020) och Emilson m.fl. (2019) beskriver i sina studier att pedagoger menar att genus är socialt konstruerat, samtidigt som de även uttrycker en syn att tjejer och killar är biologiskt olika. Meland och Kaltvedt (2019) beskriver en mer komplex förståelse och menar att genus skapas genom sociala, historiska och kulturella kontexter och menar att den sociala kontexten fokuserar främst på språket och hur genuskoder kan förstås genom hur vi pratar.

Redan från en tidig ålder, när barnen är 2–6 år gamla börjar de influeras av genus (Callahan & Nicholas, 2019; Decker & Morrison, 2021). Det är när barnen börjar observera sin omgivning som de börjar lära sig om könsroller och hur de kan anpassa sig för att passa in utifrån de förväntningar som finns på dem baserat på ifall de är tjejer eller killar (Meland & Kaltvedt, 2019).

Meland och Kaltvedt (2019) studie påvisar att pedagoger i förskolan har olika förväntningar på barnen beroende på om de är killar eller tjejer, vilket går i enlighet med Emilson m.fl. (2016) studie som beskriver att barn blir bemötta olika ifall de är tjejer eller killar. Meland och Kaltvedt (2019) sätter även ner foten och menar att det finns för lite kunskap om pedagogers uppfattning om stereotypa könsroller och menar att arbetet för att förändra stereotypa normer behöver börja i förskolan.

Pedagogens förhållningssätt

Decker och Morrison (2021) menar att könsocialiseringen börjar vid tidig ålder och att alla människor som arbetar med barn påverkar barnens syn på genus. Hjelmér (2020) påstår i sin studie att förskolans struktur influerar barnens förståelse av vad som är möjligt för de att tänka eller göra. Närmare bestämt kan vuxna forma barns könsidentitet genom att upprätthålla traditionella könsroller eller stereotyper, exempelvis genom att använda ett språk som uppvisar starka distinktioner mellan könen (Callahan & Nicholas, 2019). Lynch (2014) anser att pedagoger behöver vara självkritiska till hur deras beteenden och åsikter påverkar barn. Därtill menar Decker och Morrison (2021) att diskussioner om genus kommer fortsätta vara begränsande, ofullständiga och exkluderande om språket som används utgår ifrån det könsbinära, vilket innebär det maskulina och det feminina.

Både Meland och Kaltvedt (2019) och Frödén (2019) påpekar att pedagoger bidrar till att upprätthålla traditionella könsroller genom att exempelvis påpeka, tillrättavisa eller ifrågasätta barn som utmanar rådande genusstrukturer. Därtill gör pedagoger distinktioner mellan tjejer och killar genom att framhäva skillnader i utseende och egenskaper. Tjejer ges beröm för kläder, hår och egenskaper som att vara söt, tyst och gullig medan killar ges beröm för att vara stora och starka. Observationer synliggjorde också att killar gavs mer uppmärksamhet än tjejer. I intervjuer avslöjades det även att pedagoger upprätthåller traditionella könsroller genom att bemöta barn olika när de utmanar den sociala ordningen, tjejer blir ombedda att vara tysta medan det är mer accepterat för killar att störa (Emilsson m.fl, 2016; Lynch, 2014; Meland & Kaltvedt, 2019).

Meland och Kaltvedt (2019) har identifierat en tvetydighet i pedagogers förhållningssätt, gällande att de bemöter barn olika även i de situationer där killar och tjejer uppvisar liknande beteenden.

Normer i förskolan

Meland och Kaltvedts (2019) studie fastslår att stereotypa könsroller fortfarande existerar i förskolan och fortsätter att befastas och menar att det kan bero på pedagogers omedvetenhet kring hur de bemöter barnen. Fortsättningsvis beskrivs hur barn i en social kontext kan lära sig om hur det är att vara kille eller tjej, och inte endast baserat på kläder och lekmaterial. Detta går i enlighet med Callahan och Nicholas (2019) som menar att barn även lyssnar in och observerar andra i sin omgivning.

Meland och Kaltvedts (2019) studie påvisade att tjejer mestadels leker med dockor eller pärlor och målar, medan killar konstruerar med lego och leker med bilar. Hjelmér (2020) beskriver att detta kan bero på att tjejer och killar har blivit inlärda sedan tidig ålder att de är två olika grupper som gör olika saker. Således menar Hjelmér (ibid.) att barn kommer att ta det

könsstereotypa valet och leka med kompisar av samma kön. Lynch (2014) menar även att barn som tar ett icke-stereotypiskt val kan bli både mobbade och exkluderade av sina kompisar.

Killar och tjejer i förskolan bemöts olika beroende på kön, tjejer får höra att de är söta, gulliga och hjälpsamma medan killar får höra att de är stora, starka och att de är i större behov av hjälp (Meland & Kaltvedt, 2019; Emilson m.fl., 2016). Enligt Emilson m.fl. (ibid.) finns det olika förväntningar på hur man ”är kille” och ”är tjej”, där killar förväntas vara dominanta och utåtagerande, Decker och Morrison (2021) fortsätter och menar att tjejer förväntas vara tysta och lyssna. Dock beskriver Emilsons m.fl. (2016) studie att killar som uttryckte sina feminina sidor blev förstärkta medan tjejer inte blev det, vilket beskrivs som att det är mer önskvärt av killar att uttrycka sig feminint än vad det är för tjejer. Att killar och tjejer bemöts olika och har olika förväntningar på sig leder till att varken killar eller tjejer ges likvärdiga möjligheter till kunskap och lärande i förskolan (Meland & Kaltvedt, 2019).

Callahan och Nicholas (2019) studie kom fram till att barn som uttrycker sig inom ramen för sin könsroll kommer att bli uppmärksammade och beskriver att detta förstärker barnen i deras könsroll istället för att utmana de att växa till egna individer.

Fri lek och fria val i leken

Fri lek är högt värdesatt i Sverige och tas praktiskt taget för givet när det gäller barns utveckling i förskolan. Det är den del av förskolan som upplevs mest influerad av barn (Hjelmér, 2020). Däremot kan leken även ses som det sammanhang där barnen möter könsstereotypa situationer och influeras av könsroller och mönster (Lynch 2014; Hjelmér, 2020). Decker och Morrison (2021) förklarar att barn, i sin lek, utforskar genus och olika könsmönster som finns runt om dem, genom att interagera med andra barn. De är inte konsumenter, utan hela tiden producenter av genus. Barn imiterar roller och handlingar som de observerar i sin omvärld och genom att interagera med människor med olika intressen, behov och idéer möter barn olika perspektiv och förståelser av världen (Lynch, 2014; Frödén & Tellgren, 2020).

Delaktighet kan innebära att individer antingen bidrar till en förändring av rådande normer och makt, men det kan även bevara eller reproducera dem (Frödén & Tellgren, 2020). Hjelmér (2020) menar att leken bidrar med viktiga situationer om demokrati i förskolan, eftersom lek är det som uppskattas av barn, där de även upplever störst inflytande.

För att barn ska ha möjlighet att öva sin agens, självreglering, ägandeskap och kontroll behöver de vara relativt fria från vuxnas styrning. Däremot innebär fri lek och fria val ofta en nivå av fantasiförmåga, således blir

fantasin en del av barns agens. Genom att skapa påhittade figurer och världar kan barn skapa egna situationer med egna regler. Den fria leken och de fria valen används för barns egna syften och deras val reflekterar över seriösa frågor som exempelvis kultur, identitet eller nationalitet (Wood, 2014). Hjelmér (2020) påstår att barns fria val, utan vuxnas styrning, är högt värderad. Det i sin tur innebär även ett stort åtagande på barnen, som ska ta ansvar för att göra de könsöverskridande valen själva. Å andra sidan hävdar flertalet studier att barns val inte är lika fria som påstås, på grund av att pedagogers värderingar och åsikter kontrollerar vilka val som ges till barnen (Wood, 2014; Hjelmér, 2020; Meland & Kaltvedt, 2019). Pedagoger behöver också vara medvetna om att barns fria val kan vara antingen en fördel eller nackdel beroende på vilket barn det handlar om, de fria valen betyder inte nödvändigtvis att barnet ges kontroll (Wood, 2014).

Miljö och material

Ett flertal studier beskriver att utomhusmiljön kan ses som mindre könskodad än inomhusmiljön och således leda till mer jämställdhet, dock präglas även dessa miljöer av könsstereotyper (Decker & Morrison, 2021; Emilson m.fl., 2016; Lynch, 2014). Callahan och Nicholas (2019) beskriver i sin tur hur leksaker ofta kategoriseras utifrån stereotypa normer, där exempelvis djur som anses manliga ges pronomen han såsom orm och hund, djur som däremot gavs kvinnligt pronomen var fjäril och katt, vilket även Decker och Morrison (2021) kom fram till i sin studie. Hjelmér (2020) fortsätter argumentet med att inomhusmiljön kan ses innehålla fler könsstereotyper och beskriver hur material för tjejer och killar placeras i olika rum eller olika delar av rummet.

Teoretisk utgångspunkt

I följande avsnitt presenteras studiens teoretiska utgångspunkter. Studien utgår ifrån socialkonstruktionism som övergripande teori och specificeras i diskursanalys samt Judith Butlers beskrivning av begreppen genus och performativitet.

Socialkonstruktionism

Socialkonstruktionism betonar betydelsen av kommunikation och interaktion mellan människor, således finner vi det som en lämplig teori i vår studie. Socialkonstruktionism betonar att den dagliga interaktionen mellan människor skapar förståelsen av världen (Burr, 2015; Alvinus m.fl., 2023). Burr (2015) menar att vår förståelse av världen är historisk och kulturellt specifik, att vi påverkas av det sociala sammanhang vi föds och lever i. Barlebo Wennerberg (2001) beskriver tre centrala begrepp, vilka är

externalisering, objektivering och internalisering. Externalisering sker när vanor eller normer som människor skapar sprids till andra som inte varit med och skapat dem. En objektivering sker när människor föds in i samhället, tillägnar sig dessa vanor och tar dem för givet. Barn som föds in i samhället internaliserar rådande normer och vanor och blir således sociala varelser. Burr (2015) menar i sin tur att olika begrepp och kategorier reproduceras varje dag mellan människor som delar språk och kultur.

Alvinus m.fl (2023) hävdar att exempelvis ras och genus konstrueras i sociala situationer. Därtill beskriver Barlebo Wenneberg (2001) att skillnader mellan flickor och pojkar inte enbart bör uppfattas som naturligt och biologiskt, utan att sociala faktorer gör att dessa skillnader får stor betydelse. Skillnader mellan flickor och pojkar kan därför ses som socialt baserade och inte kroppsligt baserade.

Enligt socialkonstruktionismen är kunskap inte en direkt återblick av verkligheten. Verkligheten skapas i samhället och mellan de människor som interagerar med varandra. Således identifieras ett dilemma gällande sanningen och att det som sägs inte alltid blir en korrekt avbild av verkligheten. Som tidigare nämnts är syftet med studien att synliggöra forskollärares utsagor av sitt jämställdhetsarbete och sina erfarenheter, det är därför deras verklighetssyn som lyfts fram och inte en allmängiltig sanning (Alvinus m.fl, 2023).

Diskurs

Allwod och Erikson (2017) menar att ett fokus på diskurs innebär att man riktar sig åt tal och texter som delar av den sociala praktiken. Alvesson och Sköldberg (2017) hävdar att diskurser syftar till att förstå på vilket sätt man talar om eller förväntas tala om ett fenomen. Det kan beskrivas som sociala förväntningar på vad och hur saker bör sägas. Den sociala verkligheten beskrivs som producerad av diskurser och att dessa diskurser ger det sociala samspelet mening. Sammanhang skapas och verkligheten produceras när språket används, genom att namnge ting, grupperingar eller händelser (Bryman, 2018; Börjesson & Palmblad, 2007). I sin tur påstår Nylén (2005) att den sociala verkligheten bildas via den språkliga diskursen, som sedan förkroppsligas i olika sorters texter. Vidare beskrivs att det handlar om mänskliga sociala praktiker, relationsmässiga processer och dialoger. En diskurs avspeglar inte ett objekt eller en empirisk situation, utan den påvisar situationen, inom ramen av en kulturell och social kontext.

Diskurser bör studeras utifrån dess sociala strukturer, vilka ligger till grund för hur diskursen yttrar sig, fungerar och verkar (Bryman, 2018). Winther Jørgensen och Phillips (2000) menar slutligen att ingen diskurs är en sluten enhet, utan de omformas ständigt i relation till andra diskurser.

Diskursanalys

En diskursanalys går ut på att avspegla verkligheten genom att finna mönster i insamling av data. Således försöker man reducera olikheter genom att exempelvis i intervjuer, låta människor tala mer eller mindre fritt för att sedan urskilja och fånga in variationer. På så sätt kan man närma sig intressanta mönster i beteenden och föreställningar (Alvesson & Sköldberg, 2017). Nylén (2005) menar att diskursanalyser därmed intresserar sig för hur den sociala verkligheten *blir till* och inte *hur den är*. Syftet är även att granska muntliga och skriftliga språkliga processer, hur dessa konstituerar socialt liv och relaterar till social och historisk kontext.

Genom språket skapar människan konstruktioner av den sociala världen, vilka ord som används och hur de används har konsekvenser, således kan dessa ord påverka människans föreställningar (Allwood & Erikson, 2017). Diskursen är således inte ett neutralt redskap för att skapa eller förmedla sin mening, utan människan vill uppnå något då de talar eller skriver, och diskursanalysen är särskilt inriktad på de strategier människan använder för att uppnå olika syften. Fokus läggs även på hur olika versioner av världen, samhället, händelser och inre psykologisk verklighet produceras i diskurser och språket beskrivs som att det producerar den sociala verkligheten (Bryman, 2018).

Inom diskursanalysen rekommenderas det även att man bör anta en inställning som innebär "skeptiska tolkningar", vilket betyder att man letar efter det syfte som döljer sig bakom hur något presenteras eller sägs (Bryman, 2018). Ambitionen med diskursanalyser är att lyfta fram olika sätt att beskriva och förstå, inte att beskriva en "sannare" sanning eller "verkligare" verklighet. Med stöd i språkliga diskurser kan denna form av analys konstruera, upprätthålla och till viss del utmana etablerade sanningar (Forkby, 2007). Även Börjesson och Palmblad (2007) beskriver att det inte är möjligt att avspegla en entydig verklighet eftersom all kunskap är socialt konstruerad.

Judith Butler

Butler (2007) ifrågasätter hur tidigare feminister har tolkat förhållandet mellan kön och genus. Hon menar att det manliga könet har getts en dominerande position och makt över det kvinnliga, vilket är något som Butler menar att feminismen inte utmanar även fast den säger sig göra det. I vår studie utgår vi även från Butlers beskrivning av genus samt performativitet.

Genus

Butler (2007) skiljer på begreppen kön och genus, där kön avser det biologiska och genus ses som en persons sociala kön som är socialt och kulturellt konstruerat. Hon beskriver att genus kan ses som radikalt

oberoende av kön och då blir själva genuset fritt flytande, vilket betyder att man och manligt lika gärna kan appliceras på en manlig som en kvinnlig kropp och kvinna och feminint lika gärna kan appliceras på en manlig som en kvinnlig kropp. Genus är beroende av kontexter och som ett varierande och kontextuellt fenomen är inte genus anskrivet till en viss konkret individ utan en rörlig punkt där kulturella och historiska specifika relationer sammanfaller.

Performativitet

Performativitet kan ses som ett tvetydigt begrepp med flera olika förståelser, Butler (2007) menar att för henne kan begreppets förståelse förändras med tiden. Hon menar att genus framställs performativt, vilket betyder att det vi uppfattar som essensen (innersta väsen) inom genus egentligen blir till genom handlingar. Dessa handlingar upprepas så pass många gånger tills att de naturaliseras i ett sammanhang, exempelvis sammanhanget kvinnligt och manligt. Således menar Butler (ibid.) att genus inte är något som man föds inom, utan det är något som skapas genom performativa, upprepade handlingar. I studien används begreppet performativitet och performativa handlingar för att synliggöra hur genus kan skapas genom upprepade handlingar utifrån forskollärarnas utsagor.

Metod

I detta avsnitt presenteras studiens metod samt urval. Därefter går vi igenom vårt genomförande, bearbetning av material, etiska överväganden samt tillförlitlighet. Syftet med studien är att belysa forskollärares utsagor och således kommer vår empiriska data samlas in genom semi-strukturerade fokusgrupper samt en-till-en intervjuer.

Fokusgrupper

Vi har valt att genomföra en fokusgrupp då vi var intresserade av forskollärares diskussioner inom ett ämne. Enligt Bryman (2018) innebär fokusgrupper att man intervjuar flera personer samtidigt om en viss frågeställning eller tema och fördjupar sig inom dessa. Genom att använda sig av fokusgrupper menar Bryman (ibid.) att forskaren är inriktad på att ta del av hur deltagarna uppfattar ett visst tema eller frågeställning och således utformas en förhållandevis ostrukturerad situation där deltagarna ges möjlighet att uttrycka åsikter och synsätt. Bryman (ibid.) beskriver att fokusgruppsteknik gör det möjligt för forskaren att skapa en förståelse om varför människor tycker som de gör, samtidigt som deltagarna ges möjlighet att förstå varandras skäl till deras åsikter.

En-till-en intervju

För att få in ytterligare data valde vi att komplettera fokusgruppen med en-till-en intervjuer. Forskaren använder en-till-en intervju när denne vill få

fylligare och mer detaljerade beskrivningar från respondenten. Genom en-till-en intervju får forskaren fatt på respondentens uppfattningar, åsikter, erfarenheter och reflektioner. Intervju passar även bäst när forskaren vill ge respondenten större frihet att uttrycka sig (Johannessen m.fl., 2019). Enligt Bryman (2018) ligger tonvikten på hur respondenten uppfattar och tolkar frågor och skeenden.

Semi-strukturerad intervju

Avsikten med studien var att belysa diskurser gällande genus och jämställdhet som framträder i förskollärares utsagor. Således ansåg vi att en semi-strukturerad intervju passade vårt syfte eftersom vi dels hade ett förutbestämt ämnesområde vi ville beröra och dels ville få fatt på hur förskollärarna reflekterade kring detta. En semi-strukturerad intervju innebär att forskaren har en intervjuguide (se bilaga 1) med specifika teman som kommer att beröras under intervjun, men deltagarna kan formulera svaren på sitt sätt. Både frågor från intervjuguiden och spontana frågor som uppkommit under intervjun kan ingå i denna metod (Bryman, 2018).

En-fallstudie som utgångspunkt för diskussion

Under våra intervjuer presenterade vi ett specifikt fall för förskollärarna som visades upp på en PowerPoint (se bilaga 2). Utifrån Bryman (2018) anser vi att vårt fall är det *representativa* eller *typiska* fallet, där målet är att fånga de omständigheter som en vardaglig eller vanlig situation kan uppvisa. En fallstudie beskrivs som en detaljerad och ingående studie av ett visst fall eller en situation. Johannessen m.fl (2019) beskriver att en-fallsdesign är passande när fallet representerar ett unikt tillfälle eller beskriver viktiga händelser, således kan forskaren få fatt på olika aspekter och fylliga beskrivningar. Genom att använda ett specifikt fall gav vi förskollärarna en hypotetisk situation som skulle kunna framträda i förskolans verksamhet och som ramade in dilemmat i vårt arbete.

Urval

Enligt Bryman (2018) bör en fokusgrupp där fokuset är att få fatt på deltagarnas personliga erfarenheter inom ett komplext ämne bestå av en grupp med färre deltagare. Då det i mindre grupper (ca 4-6 deltagare) tycks finnas bättre möjlighet till mångfald av åsikter och att oenigheter kunde komma till uttryck. I större grupp (ca 6-10 deltagare) kan det även bli en utmaning för moderatören att reagera på deltagarnas svar och leda samtalet (ibid.). Således valde vi att planera för fokusgrupper med 4-6 förskollärare i varje grupp. Dels eftersom vi är oerfarna moderatörer i fokusgrupper och dels för att vår utgångspunkt var att ge alla deltagare talutrymme.

Vi har valt att genomföra fokusgrupper och enskilda intervjuer på tre förskolor, två av dessa är övningsförskolor och en förskola är en tidigare

arbetsplats för en av skribenterna. Således har vi i vår undersökning använt oss av ett bekvämlighetsurval, vilket Bryman (2018) menar är personer som finns tillgängliga för forskaren.

Genomförande

Under intervjuerna använde vi oss av ljudinspelning, utifrån Bryman (2018) som menar att det finns svårigheter i att först och främst anteckna ner allt som sägs samt veta vem som sagt vad. Intervjuaren ska vara intresserad och kunna följa upp på intressanta synpunkter från deltagarna och således blir det distraherande ifall intervjuaren även ska föra anteckningar på vad som sägs. När intervjuerna var genomförda transkriberades ljudinspelningarna, vilket Johannessen m.fl. (2019) menar är en process där man skriver ut en ljudinspelning i text.

Vi har under både fokusgruppen och en-till-en intervjuerna valt att använda oss av en intervjuguide. Enligt Bryman (2018) och Dalen (2015) kan en intervjuguide ses som en kortare minneslista över frågeställningar och de centrala teman som ska beröras under den semistrukturerade intervjun. Enligt Bryman (ibid.) är det viktigt att skapa en ordning av frågorna, så att de följer varandra på ett naturligt sätt och att det finns en röd tråd. Detta gjorde vi för att försäkra oss om att de frågeställningar vi planerat beröra ska besvaras.

Vi genomförde alla våra intervjuer samt fokusgrupper på respektive förskola, på grund av att förskollärare kan ha svårt att ta sig ifrån barngruppen under en längre tid. Vi ville även att förskollärarna skulle känna att de var i en välkänd och trygg miljö där de kunde slappna av, vilket Johannessen m.fl. (2019) även belyser som viktigt.

Vi inledde vår undersökning med att kontakta rektorer, lokala VFU-handledare samt förskollärare som vi kände i Halmstad kommun och för att höra ifall det fanns intresse av att delta i vår studie. Vi gav viss information om vad studien handlade om, dess tema samt ungefärlig tid som behövde avsättas för intervju samt fokusgrupp. Vi kontaktade tre rektorer, en lokal VFU-handledare och en handledare. Av de vi kontaktade var det en rektor som inte återkopplade och en rektor meddelade att det inte fanns möjlighet på grund av omorganisering på förskolan. De andra var intresserade av deltagande och skickade sina kontaktuppgifter för vidare inbokning av intervjutider. När vi fått bekräftat vilka som ville delta i studien mailade vi ut information om studien och samtyckesblanketten så att de kunde läsa igenom den i lugn och ro i god tid inför intervjun.

Inför intervjuerna hade vi skrivit ut både samtyckesblanketter (se bilaga 3) och vår intervjuguide samt förberett en PowerPoint där vårt fall var presenterat. Vi valde att presentera vårt fall i en PowerPoint på en iPad för

att vi dels upplever att det är lättare att läsa sig till informationen och dels för att respondenten kan läsa om texten flera gånger.

Vi planerade innan vi genomförde intervjuerna vem som skulle vara samtalsledare och vem som skulle anteckna, däremot ställde vi båda nyfikna frågor utifrån respondentens svar. Vi bestämde att en av oss alltid skulle ansvara för ljudinspelningarna, så det inte missades. För att skapa de bästa förutsättningarna för intervjuerna så valde vi att den av oss som kände förskolläraren bäst skulle hålla i den intervjun, och således blev uppdelningen att vi höll i tre enskilda intervjuer var samt att fokusgruppen var gemensam, där vi båda agerade moderatorer. Vi tog ett aktivt val att vi båda skulle delta vid alla intervjuer, Johannessen m.fl. (2019) menar att det kan vara berikande att det är två som genomför intervjun så att man har någon att diskutera med efteråt.

Vi inledde varje enskild intervju med att presentera oss och gav sedan respondenten sin samtyckesblankett som lästes igenom och skrevs på, därefter berättade vi muntligt att vi startade ljudinspelningen. Den av oss som höll i intervjun började med att presentera Vetenskapsrådets (2017) etiska aspekter och betonade att det finns inga rätt eller fel utan att vi är nyfikna och intresserade på deras reflektioner. Därefter presenterade vi vårt fall och ställde nyfikna frågor på respondentens svar. Vi betonade tydligt när fallet var slut och vi skulle övergå till nästa del av intervjun. Därefter presenterade vi frågor utifrån vår intervjuguide och ställde återigen följdfrågor utifrån deras svar. Avslutningsvis tackade vi för deras deltagande och delgivande av kloka tankar, samt sa hejdå. När respondenten hade lämnat rummet satt vi kvar tillsammans och började med att i tystnad skriva ner våra enskilda reflektioner kring hur intervjun gick, ifall det var något som stack ut i svaren eller något som vi behövde tänka på till nästa gång. Efteråt presenterade vi våra reflektioner för varandra och även dessa samtal spelades in så att vi kunde återgå till dessa i resultat och analysdelen av vårt arbete.

Vi inledde fokusgruppen så som de enskilda intervjuerna inleddes, med att vi presenterade etiska aspekter muntligt samt berättade när vi började ljudinspelningen och startade med vårt fall. Förskollärarna gavs möjlighet att först tänka själva och sedan reflektera och diskutera tillsammans i storgrupp, och vi ställde nyfikna frågor utifrån deras utsagor. När fallet var färdigt övergick vi till våra intervjufrågor och ställde dessa. Under fokusgruppen antog vi båda rollen som samtalsledare och uppmuntrade förskollärarna att diskutera med varandra och när vi behövde samla in dem igen ställde vi nyfikna frågor och uppmanade dem ibland att utveckla sina resonemang.

Bearbetning av material

Under samtliga intervjuer och fokusgruppen använde vi oss av ljudinspelning, dessa ljudinspelningar delade vi upp och transkriberade cirka hälften var. Vi skapade en mapp på Teams där vi samlade alla transkriberingar i varsitt dokument och döpte dessa till intervju 1, intervju 2 osv för att anonymisera materialet. Efter vi var färdiga med våra transkriberingar, läste vi igenom dem själva och sedan tillsammans och började att fetmarkera ord och plocka ut citat som vi ansåg intressanta och vi lade våra reflektioner som kommentarer i Word-dokumentet.

När vi genomfört vår datainsamling och transkriberat samt markerat intressanta citat och ord från dessa började vi att föra över det material vi plockat ut till ett gemensamt dokument. Detta dokument skrev vi ut för att kunna klippa ut citateten, vilket gav oss möjlighet att få en överblick över materialet. Innan vi valde diskursanalys var vår ursprungliga tanke att genomföra en tematisk analys och utifrån Alvinus, Borglund och Larsson (2023) fick vi inspiration till den här strategin, att klippa ut citaten för att skapa en visuell bild framför oss. Varje utklippt citat markerades med en siffra, vilket angav vilken av intervjuerna utsagan kom ifrån. Vi tog ett citat i taget, läste högt och lade framför oss, allt eftersom skapades olika kategorier när allt fler citat samlades i olika högar. Därefter gick vi igenom varje kategori och plockade bort citat som inte var relevanta, några dagar senare genomfördes den här processen igen. Vi slog även ihop en del av kategorierna som vi ansåg relatera till varandra, när det var färdigt hade vi arbetat fram fem diskurser, vilka blev *diskursen om den manliga normen*, *diskursen om normer*, *diskursen om pedagogens förhållningssätt*, *diskursen om strategier* och *diskursen om "små-ord"*.

Etiska överväganden

Studien utgår ifrån Vetenskapsrådets (2017) fyra principer om god forskningssed.

Första kravet är informationskravet, vilket innebär att forskaren har en skyldighet att informera respondentens uppgift i deltagandet samt informera om att det är frivilligt att delta. Det andra kravet är samtyckeskravet, vilket innebär att deltagaren själv har rätt att bestämma om sin medverkan i studien. Det tredje kravet är konfidentialitetskravet, vilket innebär att samtliga uppgifter som samlas in om respondenterna som deltar, behandlas med konfidentialitet. Det fjärde kravet är nyttjandekravet vilket innebär att den data som samlas in enbart får användas till studiens syfte.

Respondenterna gavs information om att det insamlade material enbart kommer att användas till studiens syfte (Vetenskapsrådet, 2017).

Detta har vi genomfört genom att vi inlett varje intervju med att respondenten läst igenom och skrivit på en samtyckesblankett där all

essentiell information om studien presenterades. Blanketten mailades även ut inför intervjun till respondenterna och inledningsvis i samtliga intervjuer presenterade vi även de etiska aspekterna verbalt. De insamlade utsagorna anonymiseras under transkriberingen och allt material raderas när arbetet är klart och godkänt. All data har lagrats på Teams och samtyckesblanketter har förvarats på samma ställe genom hela arbetet.

Tillförlitlighet

Enligt Bryman (2018) utgår kvalitativa studier utifrån tillförlitlighet och dess fyra kriterier, vilka benämns som trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet samt möjlighet att styrka och konfirmera.

Trovärdighet innebär att skapa trovärdighet i resultaten genom att forskarna säkerställt att forskningen utförts i enlighet med rådande regler och att resultaten rapporteras till de människor som är en del av den sociala verklighet som studerats. På så sätt bekräftas att forskaren har uppfattat den sociala verkligheten korrekt (Bryman, 2018). Överförbarhet innebär att en fyllig redogörelse med rika detaljer förser andra människor med en databas, som i sin tur kan göra det möjligt att bedöma hur pass överförbara resultaten är i en annan miljö. Det vill säga att studien hade upprätthållit god kvalitet i en annan kontext eller i samma situation vid en annan tidpunkt (Bryman, 2018). Pålitlighet innebär att forskarna fullständigt och tillgängligt redogör för alla faser i forskningsprocessen, vilket innefattar forskningsfrågor, val av undersökningspersoner, fältanteckningar, intervjuutskrifter samt beslut rörande analysen av data (Bryman, 2018). Möjlighet att styrka och konfirmera innebär att forskaren kan styrka och konfirmera sitt resultat utifrån insikten att det inte finns någon fullständig objektivitet inom samhällslig forskning och försöker säkerställa att forskaren agerat i god tro. Således ska det vara uppenbart att personen inte medvetet låtit personliga värderingar påverka utförandet av och slutsatser från undersökningen (Bryman, 2018).

I studien har tillförlitlighet uppnåtts genom att det tydligt går att utläsa studiens process, vilka steg som har tagits och motiveringar kring dessa. Således menar vi att studien kan genomföras på andra förskolor, med andra förskollärare. Vi har inte medvetet låtit personliga värderingar påverka studien, exempelvis gick vi igenom våra resultat flera gånger och sållade bort det som kunde vara personliga värderingar. Slutligen har vi följt Halmstad högskolas regler samt litteratur kring hur forskning ska bedrivas, dock har vi inte återkopplat resultatet till de vi intervjuade under arbetets gång, däremot kommer de kunna ta del av det slutgiltiga resultatet när arbetet publiceras på DiVA.

Resultat och analys

I detta avsnitt presenteras studiens resultat och analys i form av fem diskurser som identifierats i förskollärarnas utsagor. Dessa diskurser är: *diskursen om den manliga normen*, *diskursen om könsstereotypa normer*, *diskursen om förskollärares strategier*, *diskursen om förskollärares förhållningssätt* och *diskursen om "små-ord"*. Citaten som presenteras i avsnittet är ett urval av transkriberingar som genomförts i studien och de är indragna samt förminskade för att underlätta för läsaren att förstå vad som är vår analys och vad som är utsaga.

Diskursen om den manliga normen

Något som genomsyrade samtliga intervjuer och fokusgruppen var att förskollärarna utgick ifrån den manliga normen, vilket innebar att exempel som förskollärarna uttryckte utgår ifrån killarnas perspektiv. I flera av deras utsagor betonade de ofta situationer där killar gör normbrytande val. Nedan presenteras tre av flera utsagor där den manliga normen synliggörs.

Nä, så det har ju ändrats i samhället. Killar har ju långt hår och sätter upp i tofs och sådär. Det är ju inget, inget konstigt med det (Sonja)

Och det har ju lättat, idag är det ju mer killar som har både örhängen och ringar och måla naglar och såhär... även stora killar som de kan se upp till (Sonja)

Utsagorna indikerar att förskolläraren utgår ifrån killarna och killarnas perspektiv. Det blir tydligt i utsagorna att förskolläraren uppmärksammar att det är killar som gör normbrytande val, då Sonja inte gav några exempel utifrån tjejer som gör normbrytande val. Nedan fortsätter ett liknande citat från Hillevi där en kille återigen "går över gränsen" genom att ta på sig en klänning. Samtliga citat indikerar en syn från förskollärarna att det finns vissa attribut som tilldelas de olika könen.

Ja men om någon kompis går "över gränsen" och tar ett annat val så kan man ju "titta han ville ha Elsa-klänning på sig idag" att man ändå kan sätta ord på det (Hillevi)

Att killar uppmärksammas för att "gå över gränsen" och ha på sig en klänning indikerar att det inte anses som normalt för killar att ha på sig klänning, vilket i sin tur leder till att det kan upplevas som något speciellt för killarna. Det i sin tur antyder att killar och tjejer inte bemöts likvärdigt eftersom förskollärarna inte gav några indikationer på att de säger samma till tjejerna. Vid några få tillfällen så hade förskollärarna utsagor som utgick ifrån ett kvinnligt perspektiv. Inledningsvis i utsagan diskuterade förskolläraren om barnen som en grupp för att sedan påvisa något som

tjejerna gjorde. Varför utgår förskollärarna ifrån ett kvinnligt perspektiv här, när övervägande utsagor har utgått ifrån ett manligt perspektiv?

När vi har gjort lera /.../ då sitter dom tillsammans allihopa sen när dom har jobbat därefter med leran då blir det ändå kanske att flickorna säger jag vill sitta jämte den (Kristina)

Det går att utläsa att Kristina menar att det är viktigare för tjejer än killar vem man sitter bredvid och att denna situation urskiljer sig från de föregående manliga perspektiven. Förskolläraren diskuterade vidare om alla miljöer var tillgängliga för alla barn och om alla lekte med allt material.

Sen har vi ju den här djurvärlden som är öppen för alla, den är väldigt tillgänglig också så att flickorna också som är med där (Kristina)

Utsagan kan förstås i förhållande till kompensatorisk pedagogik eftersom förskolläraren beskriver att även tjejerna leker i djurvärlden vilket antyder att Kristina anser att djurvärlden är en miljö där främst killarna leker och att det är anmärkningsvärt när tjejerna är där.

Diskursen om könsstereotypa normer

Något som har genomsyrat samtliga intervjuer är att förskollärarna har talat om eller diskuterat normer. Det går att utläsa att flera av förskollärarna anser att förskolan kommit långt i sitt arbete med genus och jämställdhet och att det genomsyrar verksamheten så pass mycket att de inte arbetar lika aktivt med det. Samtidigt framkom olika beskrivningar av stereotypa könsnormer som finns i förskolan, dessa reflekterade och problematiserade några av förskollärarna kring.

Det är väl att bryta den könsstereotypa synen man har ibland, att man ibland indirekt "ska du leka med bilarna som pojke" och indirekt till tjejerna "ska vi gå till hemmet nu" att man blir medveten om det omedvetna (Kristina)

Kristina är den enda av förskollärarna som talat om medvetenhet kring könsstereotypa normer i förskolan och det går att utläsa att det är viktigt för Kristina att vara normkritisk och normbrytande. Det framkommer i utsagor att det finns olika lekar som anses killiga eller tjejiga, och nedan ses ett exempel på att en förskollärare reflekterar kring hur det kan uppstå när hon uttrycker att de erbjuder allt material till alla barnen.

Nej, men det är ju alltid killar som leker, nu generaliserar man, krig och flickor leker omvårdande, och det är så konstigt att det blir så när man själv inte som pedagog erbjuder just killarna någonting och tjejerna någonting. Så det är väldigt konstigt att det ändå blir så (Louise)

I utsagan antyder Louise att allt material på förskolan är tillgängligt för alla barn, men samtidigt går det utläsa att barnen ändå leker med olika material/lekar. Hon reflekterar kring sin roll som förskollärare men det går även att utläsa ett antagande kring att ifall materialet finns på förskolan så är det tillgängligt för alla barn oavsett ifall de är tjejer eller killar. Några

förskollärare i studien betonade att förskollärarens närvaro är viktig i arbetet med genus och jämställdhet och upplever att det kan bli mindre stereotypisk lek när pedagogen delar gruppen och har möjlighet att styra leken. Vidare reflekterar en förskollärare kring skillnaden i vilka barn det är som tar plats i verksamheten.

Det finns en och annan tjej som också har med sig det här och vill ta för sig, men lite övervägande blir det på något vis att det är pojkarna som hörs och syns. Nu vet jag inte om det är min syn, är det jag som ser det så på pojkarna, så det är lite klurigt faktiskt om hur man tänker om sitt tänk (Kristina)

I utsagan går det utläsa att Kristina anser att det är normbrytande med tjejer som tar för sig och eftersom killarna hörs och syns mest ges dem även mer uppmärksamhet från pedagoger på förskolan än vad tjejerna ges. Vilket antyder att tjejer behöver anstränga sig mer för att ta samma utrymme som killarna ges. Detta problematiserar Kristina och påvisar en medvetenhet kring könsstereotypa normer i förskolan och reflekterar kring sitt eget tänkande i relation till stereotypa normer och ifrågasätter ifall det är något som hon själv tycker eller ifall det är en vedertagen sanning inom förskolan. Vidare påvisar även Klara en medvetenhet kring normer i förskolan men är kritisk kring hur mycket man bör arbeta med genus och jämställdhet eftersom "en del är väl nöjda".

Då finns det där, det är ganska starkt ändå, de här tyvärr stereotypa könsrollerna som finns kvar. Men det är ju vårt uppdrag att bara.. Alltså man behöver ju inte motarbeta den heller, för en del är väl nöjda kanske tänker jag som det är.. Det är bara att visa att möjligheten finns att göra lite som man själv är bekväm med (Klara)

Denna utsaga indikerar att Klara bara arbetar med genus och jämställdhet när barnen efterfrågar det eller när barnen vill ges en möjlighet till andra alternativ. Det betyder att förskolläraren med god säkerhet ska kunna konstatera att barnet är nöjd i sin genusroll och således enbart visa att möjligheten finns och inte aktivt implementera arbetet i sin vardag. När förskollärarna diskuterade fallet i studien så uttryckte alla att även fast barnet var nöjd med sin billek så skulle han utmanas vidare, vidga hans vyer och utveckla leken. Bör inte detta även appliceras på andra delar av barns vardag, eller gäller det bara i val av lekar och leksaker?

Flera förskollärare har betonat att samhället har en stor påverkan på hur barn ska vara och att genusproblematiken främst kommer därifrån. Några förskollärare antydde till viss del att barn inte påverkas av genus från förskolan utan att det kommer senare i skolan. En förskollärare beskrev att barn "matas av genus" och flera utsagor antyder att barn påverkas av både familjen, affären och samhället i stort.

Ja, det kan jag ju se men framförallt samhället som har sån stark påverkan på hur en flicka ska vara och hur en pojke ska vara (Kristina)

Ovanstående utsaga framkom i samband med frågan "Kan du se tendenser till stereotypa könsroller i din barngrupp?" och hon inleder med att säga att det kan finnas men att det främst kommer från samhället. Detta kan antyda att förskolläraren inte ser någon större genusproblematik i förskolans verksamhet utan att samhället är kärnan i problemet. Sonja uttryckte däremot att det är vårt uppdrag på förskolan är att servera ett alternativ till det som samhället serverar barnen dagligen.

Diskursen om förskollärares strategier

Utifrån fallet lade samtliga förskollärare stor vikt i vad som var barnets intresse och trygghet samt att de markerade tydligt att de inte kunde tvinga barnet till att leka med något som han inte ville. Förskollärarna betonade istället att man ska utmana barnet till andra lekar genom att antingen lägga till material eller använda bilen som en övergång. Nedan presenteras en av flera utsagor där förskollärarna betonar att det är viktigt att utmana barnet.

Nä, det är ju tydligt att det är hans intresse eller det kan vara att han inte har hittat någon annan aktivitet och då får vi kanske bryta det om man varje dag gör det eller måste man utmana i det nya. Utveckla leken kanske, kanske plocka in fler saker (Louise)

Inledningsvis beskriver majoriteten av förskollärarna att de inte skulle förbjuda barnen att leka med en viss leksak utan att deras fokus istället ligger på att ta med bilen som övergång till andra aktiviteter.

Jag låter honom fortsätta leka med racerbilarna. Jag skulle aldrig säga att nej nu måste du leka med detta /.../ men att man är med i leken och stöttar och tillför utmanande andra grejer (Louise)

Däremot övergick flera av förskollärarna sedan till att beskriva att ta bort bilen var en strategi som de tillämpade om de upplevde det som ett större problem som tog över hela barnets vardag på förskolan.

Så att om det skulle vara ett jättestor problem får man plocka bort bilarna under en stund (Louise)

Den här formen av strategi framkom i samtliga fall under senare delar av intervjun, vilket kan antyda att förskollärarna har olika strategier beroende på om de talar om något i teorin eller gör det i praktiken. En förskollärare uttryckte dock att hon inte ser det som ett problem att barnet endast leker med en leksak, ifall han leker med annat hemma och således utmanas där.

Men jag hade nog frågat om vad han leker med hemma och skulle han då leka med alla miljoner saker som han kanske har då som inte bara är bilar då kanske det inte hade varit egentligen något problem här heller, för då hade man vetat att han får vidgade vyer (Patricia)

Detta indikerar att något som man uppfattat som ett problem på förskolan försvinner ifall det inte existerar hemma och att arbetet med könsöverskridande val inte blir lika viktigt. Vilket i sin tur kan antyda en viss tvetydighet eftersom Patricia troligtvis inte hade haft samma tankesätt ifall det hade rört matematik eller språkutveckling.

Slående genom samtliga intervjuer är att ingen talade om genusaspekten utifrån fallet, utan lyfte och markerade att det är barnets intresse och rätt till fria val i leken. Utsagorna gällande barnets intresse kan tyda på att förskollärarna utgår ifrån individperspektivet och individens behov. Vilket kan förklara varför de inte ser en genusproblematik i att en kille endast vill leka med sin mest stereotypa leksak samtidigt som flera uttryckt att genus och jämställdhet genomsyrar verksamheten.

Diskursen om förskollärares förhållningssätt

Samtliga respondenter betonade vid flera tillfällen vilken betydelse deras roll som förskollärare har i arbetet med genus och jämställdhet och betonade sitt uppdrag och sin profession. En förskollärare benämnde forskning och betonade vikten av att prioritera det framför egna åsikter och att det är "inte bara att tycka och tänka". Många förskollärare beskrev hur de tog förankring i läroplanen i hela sitt arbete, främst när de argumenterade för något och en förskollärare beskrev läroplanen som "förskolans bibel". Detta antyder en stor vetskap kring att arbetet på förskolan och förskollärares uppdrag grundar sig i förskolans läroplan, tidigare forskning samt beprövad erfarenhet.

Jo men då är det ju att man lutar sig mot den kunskap man har som pedagog, i litteratur, i forskning. I att du kan tycka vad du vill på fritiden, men du får inte ha dina personliga åsikter på arbetsplats som ska färga ditt yrke. Vi har ju vår utbildning, alltså vi är ju professionella här. Tycka vad man tycka vill om tjejer och killar och rosa och blått typ (Klara)

Det betyder att varje pedagog har en personlig och en professionell sida och att det är viktigt att förhålla sig till det professionella när man befinner sig på arbetsplatsen, samt att inte låta sina personliga åsikter om stereotypa könsroller uttryckas. Vidare betonade en förskollärare hur viktigt arbetet med genus och jämställdhet är och menade på att det är i förskolan som grunden läggs.

Ja, det tycker jag ../ Det tycker jag, man har en väldigt viktig roll. För det är ju vi som liksom sätter grunden, vi börjar ju med dem. Och vi har ju dem ända till de blir sex år och det är massor de hinner lära sig på den tiden och få inblick i och så, det är väldigt viktigt ja (Hanna)

Det går att utläsa en stor medvetenhet kring att arbetet i förskolan pågår under en längre period och eftersom förskollärare lägger grunden betyder det att de startar ett arbete som skolan sedan tar över och arbetar vidare med. Kristina beskrev även hur det råder en maktstruktur i förskolan där förskolläraren har mer makt än barnen, både verbalt och fysiskt och hur detta kan påverka hennes beslut och arbete med fria val i förskolan.

Man kan inte tvinga någon till något som de inte vill, det handlar om integritet, det handlar om min makt som pedagog och hur jag använder den (Kristina)

Flera av förskollärarna pratade om hur de styr och leder barnen i leken, däremot var det bara Kristina som reflekterade kring maktstrukturen i förskolan och problematiserade den. Sonja uttryckte implicit hur makt utövas av pedagoger på förskolan, utifrån att hon reflekterade kring fallet och varför barnet ska leka med något annat än det den själv vill. Det kan antyda att förskolläraren värderar barnets fria val högre än målområdet inom läroplanen som handlar om att uppmuntra till könsöverskridande val. Senare i intervjun reflekterade Sonja kring sitt förhållningssätt och menar att det är hennes uppgift som förskollärare att göra andra aktiviteter spännande för barnet.

Jag tänker att där har man ju inte lyckats som pedagog, du har inte lyckats göra detta så spännande eftersom han möts av ett motstånd så är detta helt ointressant av honom och kan aldrig bli bra, där har du ju inte lyckats. /.../ Du kan inte bara ta fram en grej och säga lek med den (Sonja).

Sonjas utsaga antyder att det är viktigt med en närvarande pedagog som aktivt arbetar med ett material för att locka med sig alla barnen och att reflektera kring hur materialet presenteras. Det går därmed att utläsa att en närvarande och aktiv förskollärare kan uppmuntra och locka till könsöverskridande val. Vidare presenteras utsagor från förskollärare i fokusgruppen utifrån hur de talar till barnen och hur det kan skilja sig mellan tjejer och killar.

Nej men det är samma med kläder, att man inte fäller kommentarer, ja men vilken söt kjol, vilken fin. Jag tycker det är lätt mot barnen, däremot upplever jag att det kan vara svårt med föräldrar ibland, alltså de själva kommer kolla hon har en ny klänning på sig, ja den måste kännas skön, ja men. Alltså de vill gärna att man åh vad söt, åh vad fin (Pernilla)

Detta antyder att pedagoger inte bör uppmärksamma barn för att de har på sig fina kläder utan istället samtala kring ifall kläderna är sköna. Senare i fokusgruppen förändras däremot utsagan och nu börjar förskollärarna tala om att uppmärksamma och förstärka kläder ifall det är en kille som tagit på sig en kjol.

Men jag känner såhär positiv förstärkning också, tillexempel när någon av pojkarna nu hade kjol, för de kan man mer, för det var ett speciellt tillfälle att ah men vad fin du blev nu (Josefin)

Utsagan ändras således beroende på om det handlar om en tjej eller kille, vilket antyder att det är mer accepterat att uppmärksamma killar för deras feminina sidor, men inte tjejer. Detta indikerar att de bemöter tjejer och killar olika, vilket blir motsägelsefullt när de tidigare under fokusgruppen beskrev att det är enklare att arbeta med genus och jämställdhet nu för tiden. Visserligen uttryckte förskollärarna att i samband med att barnkonventionen blev lag i Sverige, så betonades jämställdhet mer och genus "försvann", då dem menade att begreppet genus istället blev synligt i arbetet med jämställdhet. Detta antyder att barn oavsett ska bemötas likvärdigt, dock går det urskilja en viss svårighet ifall förskollärare fortsätter att särskilja hur

dem bemöter barnen och uttrycker vem som får vara fin och inte. Detta kan förstås i förhållande till begreppet performativitet och att pedagogers upprepande handling av att till exempel särskilja barnen kan innebära att handlingen naturaliseras och att genus skapas.

Diskursen om “små-ord”

Under våra intervjuer fick vi flera svar som innehöll ord som vi valt att kalla “små-ord”. Dessa ord framkom oftast i utsagor som handlade om arbetet med genus och jämställdhet. Förskollärarna gav inget rakt ja eller nej, utan använde dessa små orden istället. Det framkommer i förskollärarnas utsagor att det egentligen inte borde vara något problem med att arbeta med genus och jämställdhet, vilket kan antyda att det finns ett problem.

Nä, egentligen borde det inte vara det, nä. /.../ ja, det kan det nog men /.../ det beror ju lite på vad man har i ryggsäcken (Louise)

Nä, asså. Egentligen inte så. Det är liksom ingenting jag går runt och tänker på /.../ Jag hoppas ändå eftersom jag inte går runt och tänker på det så hoppas jag ändå att det genomsyrar liksom (Patricia)

Inledningsvis svarar båda förskollärarna “nä” för att sedan direkt ändra sitt svar till “egentligen inte”. Detta antyder att Louise och Patricia kan se svårigheter att arbeta med genus och jämställdhet i förskolan då de gett ett tvetydigt svar. Tvetydigheten kan indikera att förskollärarna har svårigheter att sätta ord på vad det är som är svårt i arbetet. Det kan även antyda att förskollärarna inte vill svara vare sig ja eller nej, utan att de “garderar” sig genom att säga egentligen inte och således inte behöva sätta ord på vad svårigheterna kan vara. Patricia använder även ordet “hoppas” vilket kan antyda att hon inte är helt säker ifall genusarbetet genomsyrar verksamheten eller inte. Och istället för att säkerställa att det präglar verksamheten genom att tänka och reflektera kring det så väljer hon att hoppas på att det genomsyrar. Vidare betonar Hanna att det ska vara likt hur barn bemöts i förskolan, vilket hon får en följdfråga på.

Hanna: Det brukar sägas ibland, att man tänker ju att man är väldigt bra på genus och sådär, att är lika bra med pojkar och flickor. Men jag vet inte, man är så inne i... Det jag tänker är att man, det ska vara likt, att det ska vara likt

Intervjuare: Det ska vara likt, men upplever du att det kanske inte är det?

Hanna: Nej. Det kanske inte är det ändå, och då tänker jag mest på det här med att man kanske hjälper killar mer eller blir mer berömmade när de pratar om känslor.

Det kan upplevas som att Hanna är omedveten om sitt ordval och på följdfråga från intervjuaren får hon reflektera kring sitt uttryck och ändrade sin utsaga från “ska vara” till “kanske inte är”. Vilket antyder att svårigheterna med genus och jämställdhet hos Hanna ligger i det som förskollärarna omedvetet säger eller gör. Hanna benämner även att killar får mer hjälp eller beröm för att prata om känslor, vilket återigen kan kopplas

till att pedagogers handlingar naturaliseras och att genus skapas performativt. Klara använde vid flera tillfällen orden “små”, “lite” och “bara” när hon diskuterade ifall det fanns svårigheter med att arbeta med genus och jämställdhet och hur det kan uttryckas från barnens håll.

Nej, de säger det, alltså i olika sammanhang, när de sitter och äter eller dem bygger eller så hör man såhär små kommentarer och det är ju sånt vi måste fånga upp hela tiden (Klara)

Eh med kläder och sånt bara, eller pappa är starkare än mamma men då måste jag ju säga att min mamma är faktiskt starkare än pappa. Ni vet, om det inte är så att man måste peta lite på såna här små saker, i att amen varför kan inte mamman vara starkare än pappa eller ../ Så vi har lite såhär som man hör när de pratar (Klara)

Amen förra året hade jag att man ska va smal och snygg som tjej och ha smink och sånt. Den plockade jag också upp genom att ha lite videos och så på olika kvinnor, hur dem kunde se ut och.. Vi hade.. Kanske om det var.. Män som hade nagellack. Ah, det var lite såhär små saker vi tog då, som vi pratade kring (Klara)

Att Klara ofta använde ordet “små” kan indikera att det finns viktigare saker att arbeta med än genus och jämställdhet för henne i förskolan. Arbetet behöver inte belysas allt för mycket utan det räcker att peta lite på det och fånga upp eventuella kommentarer från barnen. Det Klara beskriver som det som de arbetar med mest inom genus är att barnen kommenterar varandras kläder, ifall man är “cool” eller “gullig” och huruvida vem som är starkast i familjen. Klaras användning av ordet “bara” indikerar återigen att det är en småsak och att det inte finns någon större problematik i att barnen kommenterar varandras utseende eller personlighetsdrag. Visserligen belyser hon en strategi att visa videos på olika människor för att synliggöra olikheter, dock använder hon återigen ordet “lite” vilket kan indikera att den här strategin inte är återkommande.

Diskussion

Nedan diskuteras resultat och analys i relation till inledning, teori samt tidigare forskning. Diskurserna som presenterades i resultat och analys är även benämnda här för att underlätta för läsaren. Syftet med studien var att belysa diskurser gällande genus och jämställdhet som framträder i förskollärares utsagor om sitt arbete i förskolan. Studiens frågeställningar är “Hur talar förskollärare om könsstereotypa val och fria val i förskolan utifrån ett förutbestämt fall?” och “Framkommer det könsstereotypa normer i förskollärarnas utsagor? I så fall, vilka?”.

Diskursen om den manliga normen:

Det blev synligt under resultat och analys att förskollärarna i studien oftast utgick ifrån ett manligt perspektiv och gav exempel på situationer där killarna var i fokus. Det var endast i några få fall där det gick att identifiera

att förskollärarna talade ur ett kvinnligt perspektiv. Resultatet går i enlighet med Butler (2007) som menar att det manliga könet ges en dominerade position och makt över det kvinnliga. Genom att förskollärarna i studien utgick ifrån det manliga perspektivet förstärks den manliga normen, detta i sin tur leder till att killar fortsätter att ges mer uppmärksamhet än tjejerna. Även Meland och Kaltvedt (2019) kom i sin studie fram till att killar ges mer uppmärksamhet än tjejer i förskolan. När förskollärarna däremot talade utifrån det kvinnliga perspektivet var det antingen utifrån en situation när tjejer "också" kan vara i djurvärlden. Eller i ett annat fall när tjejer helst ville sitta bredvid en viss kompis vilket uppfattades som ett beteende som varken förskolläraren ville uppmärksamma eller förstärka. När det förekom utsagor utifrån den manliga normen var det utifrån positiva aspekter, att killarna gör normbrytande val och att de provar något nytt. Utifrån att förskolläraren uttryckte att tjejer också kan vara i djurvärlden indikerar att förskolläraren tillskriver djurvärlden till killarna. Detta antyder att det fortfarande finns material och miljöer som anses kodat och att tjejerna får möjlighet att leka med material som domineras av killarna. Det indikerar att det fortsatt råder en dikotomi i hur pedagoger i förskolan bemöter barnen, vad de har för förväntningar på barnen och vilka aspekter som pedagogerna förstärker hos barnen, vilket i sin tur leder till att barnen ges olika förutsättningar av pedagogerna. Resultatet går i enlighet med ett flertal studier som menar att traditionella könsmonster upprätthålls om pedagoger fortsätter att bemöta tjejer och killar olika (Frödén, 2019; Callahan & Nicholas, 2019; Meland & Kaltvedt, 2019).

En reflektion vi gjorde kring den manliga normen var ifall den genomsyrade intervjuerna på grund av att vi inledde med ett fall där det var en kille i fokus. Dock hade vi flera frågor som var mer generella och inte kopplade till fallet och således gavs förskollärarna möjlighet att tala utifrån sin erfarenhet och inte fallet. Således menar vi att den manliga normen ändå dominerar förskollärarnas utsagor. Resultatet går inte i enlighet med forskning som presenterats i tidigare forskning, inledning eller teori då det är en reflektion utifrån ett eget konstruerat fall.

Diskursen om könsstereotypa normer

Det framkom i en del av intervjuerna att förskollärare upplever att de har kommit långt gällande arbetet med genus och jämställdhet och anser att det genomsyrar deras verksamhet, således behöver det inte arbetas lika aktivt med längre. En förskollärare reflekterade kring att bli medveten om det du gör omedvetet och det påvisar en viss förståelse för att arbetet ständigt fortgår och även fast att förskolan kommit en bit på vägen så är vi inte framme. Trots att flera förskollärare uttrycker att arbetet kommit långt så framkom det utsagor där stereotypa normer blev synliga. Vi tolkar det som att förskollärarna har en stor förståelse kring vad som är "rätt" att uttrycka i

sitt arbete med genus och jämställdhet. De uppleves således relativt omedvetna samtidigt som det framkom utsagor där stereotypa åsikter tydligt framgick, vilket tyder på att de till viss del även är omedvetna kring sina utsagor. Resultatet går i enlighet med Eidevald (2009; 2011) som kom fram till att en omedveten förskollärare snarare förstärker könsordningen än motverkar den, genom att omedvetet uttrycka stereotypa föreställningar. En förskollärare uttryckte att stereotypa normer inte behöver motarbetas om barnet är nöjt. Utsagan överensstämmer inte med något som andra respondenter uttryckt eller tidigare forskning som presenterats i arbetet och vi finner det intressant hur förskollärare kan vara säkra på att barn är nöjda och blir nyfikna på vilka strategier de använder för att ta reda på det. Hur går det att veta med god säkerhet att barnet är nöjd med något ifall det inte har presenterats alternativ. Exempelvis utifrån fallet där samtliga förskollärare betonade att barnet bör utmanas, tolkar vi det som att förskolläraren här anser att det inte är lika relevant när det handlar om genus och jämställdhet.

Ur utsagorna går det urskilja att samhället har stor betydelse för hur barnen påverkas av genus, vilket kan tolkas som att genusproblematiken inte existerar lika mycket i förskolan. Detta kan således uppfattas som att förskollärarna avsäger sig ett visst ansvar kring hur deras förhållningsätt påverkar barnen i förskolan. Förskollärarnas utsagor går således inte i enlighet med tidigare forskning som påvisar att barn influeras av genus från 2–6 års ålder och att arbetet med att förändra stereotypa normer behöver börja i förskolan (Callahan & Nicholas, 2019; Decker & Morrison, 2021; Meland & Kaltvedt, 2019). Resultatet går även att förstås i förhållande till Butlers (2007) begrepp performativitet då genus görs i förskolan omedvetet eller inte genom pedagogers upprepade handlingar.

Diskursen om förskollärares strategier

Resultat och analys inom denna diskurs utgår ifrån utsagor gällande fallet, där samtliga förskollärare betonade tydligt att barnets intresse och fria val värderades högst. Detta går i enlighet med Hjelmér (2020) som menar att de fria valen värderas högt och att pedagoger inte ska styra barnen för mycket. Vi tolkar att detta kan bero på att Lpfö18 (Skolverket, 2018) samt att kulturen på förskolan ofta förstärker att undervisningen i förskolan ska utgå från barnets intresse, vilket leder till att förskollärarna kan finna det svårt att leda barnet till aktiviteter utanför dess intresse. Visserligen kan det bli svårt att vidga vyerna och utmana barnen, som flera förskollärare sa, ifall man fortsätter att enbart erbjuda barnet det stereotypa valet. Att förskollärarna uttrycker att de ska utmana barnen går i enlighet med vad som beskrivs i Lpfö (ibid.), där det står beskrivet att barn ska inspireras och utmanas till könsöverskridande val. Dock benämnde förskollärarna aldrig begreppet könsöverskridande val när de pratade om att utmana barnen.

Det framkom i studiens resultat att förskollärarna till viss del skulle använda sig av olika strategier för att bemöta barnet som endast leker med bilar. En del talade om att de aldrig skulle förbjuda ett material men övergick sedan till att det kan vara en gynnsam strategi, medan andra aldrig skulle ta bort det. Det var däremot tydligt att en gemensam strategi var att lägga till material eller att använda bilarna som övergång till andra aktiviteter. Det går att urskilja att dessa strategier används när det upplevs som ett problem i verksamheten och därmed tolkar vi att strategierna inte genomsyrar deras dagliga arbete. Det presenterade resultatet går inte i enlighet med forskning som presenterats i arbetet, eftersom resultatet baseras på förskollärarnas utsagor utifrån vårt specifika fall och forskning på könsöverskridande val har varit relativt skvalt.

Vi fann det intressant att ingen av de nio intervjuade förskollärarna såg en genusproblematik i vårt presenterade fall, eftersom vi aktivt valde att presentera ett fall med en kille som enligt Meland och Kaltvedt (2019) leker med en leksak som anses stereotypiskt för en kille, en bil. I vår fallbeskrivning skrevs även begreppet "stereotypa val" för att locka förskollärarna till att reflektera om genussammanhanget. Att förskollärarna inte identifierade en genusproblematik i fallet tolkar vi som att de förmedlar en viss oförståelse kring könsstereotypa val och uppfattar inte den aspekten som vi ville förmedla med fallet. Detta resultat kan liknas med Meland och Kaltvedts (2019) studie som hävdar att det finns för lite kunskap om pedagogers uppfattningar gällande stereotypa könsroller.

Diskursen om förskollärares förhållningssätt

Det som framträder i resultatet är att förskollärarna i studien tydligt betonar sin professionella roll och att dem har ett uppdrag utifrån Läroplanen för förskolan (Skolverket, 2018). Samtliga förskollärare har betonat att det är viktigt att uttrycka sig professionellt i förskolan och låta sina personliga åsikter vara kvar hemma. Detta tyder på att förskollärarna i studien visar en stor medvetenhet kring att det kan råda en dikotomi mellan förskollärarens personliga åsikter och de värderingar som alla inom förskolan ska förhålla sig till. Vi menar att resultatet går att förstås i relation till Skollagen (SFS 2010:800) som betonar att utbildningen ska utformas i överensstämmelse med de grundläggande demokratiska värderingarna och mänskliga rättigheterna. Förskollärarna i studien påvisar således en medvetenhet återigen kring att deras arbete ska utgå ifrån Skollagen och dess bestämmelser.

En utsaga som utmärkte sig var att förskollärare bör förstärka killar när de använder feminint kodade kläder, exempelvis klänning, kjol eller ballerinasor, samtidigt som det uttrycktes att man inte ska påpeka eller förstärka tjejers kläder. Tidigare forskning i det här arbetet beskriver att pedagoger gör distinktioner mellan tjejer och killar genom att

uppmärksamma skillnader i deras utseende och egenskaper, exempelvis att tjejer ges beröm för kläder och hår eller att vara söt (Meland & Kaltvedt, 2019; Frödén, 2019), vilket även blir synligt i resultatet av vår studie. I vårt resultat har vi uppmärksammat att förskollärare motarbetar detta, genom att inte kommentera tjejernas kläder och utseende. Detta kan vara en effekt av den samhälleliga normen att inte kommentera en kvinnas kropp eller utseende. Vi har dock uppmärksammat en viss särskiljning i och med att förskollärarna uttrycker att man bör uppmärksamma killar som tar ett stereotypiskt feminint val. Detta kan förstås utifrån Emilson m.fl. (2016) som kom fram till att det är mer önskvärt för en kille att uttrycka sig feminint än att en tjej gör det. Att uppmärksamma killarna men inte tjejerna för deras attribut kan också bidra till det som Butler (2007) beskriver, att killar fortsätter att försättas i en mer dominerande position, vilket betyder att killarna tillåts vara något som inte tjejerna tillåts, utifrån utsagorna i studien. Således blir det synligt att förskollärarens språkliga uttryck har stor påverkan på barnen och att hur de talar till barnen kan antingen förstärka eller förminska dem, vilket även Callahan och Nicholas (2019) kommit fram till i sin studie.

Diskursen om “små-ord”

Diskursen som gäller förskollärarens användning av orden “små”, “bara” och “lite” är tänkvärd eftersom det indikerar en uppfattning att arbetet med genus och jämställdhet inte anses lika viktigt som andra aspekter inom förskolans verksamhet för denna förskollärare. Samtidigt ska förskolans verksamhet utgå ifrån Läroplanen för förskolan (Skolverket, 2018) och där betonas inget målområde som viktigare än något annat. Således tolkar vi det som att det är förskollärarens egen åsikt om arbetet med genus och jämställdhet som ligger till grund i denna utsaga. Att förskolläraren återigen betonar arbetet med ordet “små” kan leda till att det även för barnen uppfattas som småsaker. Det är omöjligt för förskollärarna att veta exakt hur deras ordval tas emot och påverkar barnen. Resultatet kan kopplas till Decker och Morrisons (2021) och Lynchs (2014) studier som påvisar att alla som arbetar inom förskola påverkar barnen med deras åsikter.

I de utsagor när förskollärarna uttrycker begrepp som “egentligen inte” och “ska inte” kan en viss osäkerhet urskiljas. Det upplevs som att förskollärarna har svårt att sätta ord på arbetet med genus och jämställdhet och de svårigheter som de kan urskilja. Det framkom i en förskollärares utsaga att eventuella svårigheter ligger i pedagogers omedvetenhet gällande sitt förhållningssätt, vilket enligt Meland och Kaltvedt (2019) kan resultera i att könsroller förstärks i förskolan. Resultatet kan återigen förstås utifrån Butlers (2007) begrepp performativitet, genom handlingar som upprepas av pedagoger i förskolan och som sker medvetet eller omedvetet. Således görs

genus i förskolan genom upprepande handlingar från pedagoger, men även barn.

Metoddiskussion

För att upprätta god kvalitet kommer vi i detta avsnitt presentera studiens styrkor, tillvägagångssätt samt studiens begränsningar. Vi genomförde en kvalitativ studie där vi samlade in data genom sex enskilda semi-strukturerade intervjuer och en fokusgrupp med tre förskollärare. Inledningsvis planerade vi att genomföra 2–3 fokusgrupper, däremot fick vi tänka om på grund av tidsbegränsningar hos både oss och förskollärarna. Därav valde vi att lägga till enskilda intervjuer som metod, vårt syfte med att endast genomföra fokusgrupp var för att vi var intresserade av förskollärares gemensamma diskussioner. De enskilda intervjuerna gav flera intressanta utsagor, dock upplevde vi att fokusgruppen gav oss det vi var ute efter och som de enskilda intervjuerna inte gav, nämligen diskussioner mellan förskollärarna.

Intervjuerna genomfördes på tre förskolor i Halmstad kommun, vi upplever att det varit en fördel att flera förskolor deltagit för att få fler perspektiv. Vi ser det även som en styrka att vi genomförde semi-strukturerade intervjuer så att respondenterna gavs möjlighet att svara mer fritt och vi kunde ställa följdfrågor på intressanta utsagor. Studien har omfattat tre förskolor och nio förskollärares egna erfarenheter och uppfattningar och kan således inte generaliseras då vi menar att ifall samma studie hade genomförts på en annan förskola hade studien troligtvis inte kommit fram till samma resultat.

Vi upplever att eftersom vi valde att inleda med ett specifikt fall så ramades samtalet in direkt och det framkom tydligt vad som var fokuset med intervjun och fokusgruppen. Inledningsvis planerade vi för att avsluta med vårt fall men efter tips från vår handledare valde vi istället att inleda samtalet med detta, då hon menade att det startar igång samtalet på ett bra sätt vilket vi nu i efterhand instämmer med. När vi planerade och skrev ihop fallet var vår utgångspunkt att det var något som skedde spontant under en dag i förskolan, att förskolläraren i fallet spontant provade olika strategier som möttes av motstånd från både Henry, vårdnadshavare och kollegor. Samtliga förskollärare i studien tolkade däremot det som att detta pågått under en längre tid och att det redan har diskuterats i arbetslaget. Detta gav oss insikten kring att ett presenterat fall kan tolkas på flera olika sätt och att det inte behöver förstås på samma sätt som vi menar det. I efterhand hade vi kunnat förtydliga vissa aspekter i fallet, men samtidigt gav förskollärarna oss rika och intressanta utsagor som gav oss ett annat perspektiv.

Alla som skulle delta i intervjuerna har deltagit, vilket vi tolkar är för att vi har varit flexibla i vår planering och kommit till respondenterna när det passat dem. Vi ser det som en styrka att vi använt oss av ett bekvämlighetsurval, det har gynnat oss för att förskollärarna som vi

intervjuat känner oss sedan tidigare eller i alla fall träffat oss. Vi menar att detta är en av anledningarna till att vi fått rika och fylliga svar under intervjuerna. Under intervjuerna befann vi oss på respondenternas förskola, vilket vi upplever har skapat en trygg och lugn miljö för förskollärarna. Däremot har intervjuerna i vissa fall störts av andra kollegor eller barn, dock menar vi att det är övervägande positivt att vi befunnit oss på deras förskola. En lärdom vi tar med oss är att vid bekvämlighetsurval kontakta den berörda respondenten direkt och inte rektorn, då vi upplevde att det var lägre eller i vissa fall ingen svarsfrekvens.

Slutsats

Syftet med studien var att belysa diskurser gällande genus och jämställdhet som framträder i förskollärares utsagor om sitt arbete i förskolan. Och arbetet vägledades av frågeställningarna “Hur talar förskollärare om könsstereotypa val och fria val i förskolan utifrån ett förutbestämt fall?” och “Framkommer det könsstereotypa normer i förskollärarnas utsagor? I så fall, vilka?”. I vår studie har vi kommit fram till att förskollärarna i studien anser att arbetet med genus och jämställdhet genomsyrar förskolan, dock framträder fortfarande vissa stereotypa normer i förskollärarnas utsagor. Framst har vi identifierat att den manliga normen präglar förskollärarnas utsagor och det fortfarande råder en skillnad i hur man bemöter barn utifrån kön. Vi menar även att förskollärarnas användning av “små-ord” tyder på en viss osäkerhet kring deras arbete med genus och jämställdhet, vilket kan antyda att ämnet bör belysas och diskuteras mer. Vi har även kommit fram till att samtliga förskollärarna inte belyste att Henrys val (i fallet) var könsstereotyp utan istället betonade flera gånger att det var hans intresse och att barns intresse värderas högt i förskolan samt deras fria val i leken. Vi kan konstatera att för att komma någonstans med arbetet med genus och jämställdhet är medvetna och närvarande pedagoger väsentligt och det gäller inte bara förskollärare utan all personal som verkar inom förskolan.

Didaktiska implikationer

Vår studie riktar sig till alla verksamma inom förskolans verksamhet, visserligen intervjuades endast förskollärare men vi menar att resultatet är av relevans för all personal. Genom att ta del av vår studie får läsaren en inblick i förskollärares utsagor gällande genus, jämställdhet och normer i förskolan. De olika diskurserna som framträder i studien påvisar hur förskollärare talar om genus och jämställdhet och vi har förhoppningar att studiens resultat i sin tur kan ge läsaren en möjlighet att reflektera kring hur han eller hon pratar om genus, jämställdhet och normer i förskolan. Avslutningsvis menar vi att könsroller och stereotypa normer fortfarande

råder inom förskolan och det är viktigt att alla som arbetar med barn är medvetna kring detta och aktivt arbetar för att alla ska ges likvärdiga möjligheter.

Vidare forskning

Studien har fokuserat på förskollärares perspektiv, erfarenheter och utsagor och det hade varit intressant att intervjua all personal på en förskola för att få ett bredare perspektiv och även se ifall det råder någon distinktion i utsagor från exempelvis förskollärare, barnskötare och rektor. Vi menar att det också hade varit spännande att kombinera vår intervjustudie med observationer, för att få fatt på eventuella skillnader i förskollärarnas utsagor och deras agerande.

Referenser

- Allwood, C-M. & Erikson, M-G. (2017). *Grundläggande vetenskapsteori för psykologi och andra beteendevetenskaper*. Studentlitteratur.
- Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2017). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativa metod*. Studentlitteratur.
- Alvinus, A., Borglund, A. & Larsson, G. (2023). *Tematisk analys – Din handbok till fascinerande vetenskap*. Studentlitteratur.
- Axelsson, T-K. (2023). Norm-critique as revitalizer of gender equality? Local policy actors' norm-critical understandings of Swedish preschool's gender-equality mission. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*. 9(2). 101-112. DOI: <https://doi.org/10.1080/20020317.2023.2180797>
- Barlebo Wenneberg, S. (2001). *Socialkonstruktivism – positioner, problem och perspektiv*. Liber.
- Bodén, L. (2011). Könsneutralitet och kompensatorisk pedagogik. Dominerande föreställningar i förskolans jämställdhetsarbete. I Lenz Taguchi, H., Bodén, L. och Ohrlander, K (Red.), *En rosa pedagogik - jämställdhetspedagogiska utmaningar*. (s. 35-47). Liber.
- Bryman, A. (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber.
- Burr, V. (2015). *Social Constructionism*. (3:e uppl.). Routledge.
- Butler, J. (2007). *GENUS trubbel – feminism och identitetens subversion*. Daidalos.
- Börjesson, M. & Palmblad, E. (2007). Introduktion. I Börjesson, M. & Palmblad, E (Red.), *Diskursanalys i praktiken*. (s. 7–28). Liber.
- Dalen, M. (2015). *Intervju som metod* (2:a uppl.). Gleerup.
- Decker, A. & Morrison, S-A. (2021). Decoding gender in nature-based education: perceptions of environmental educators. *Environmental Education Research*. 27(6). 848-863. DOI: <https://doi.org/10.1080/13504622.2021.1898548>

- Dolk, K. (2011). Genuspedagogiskt trubbel. Från en kompensatorisk till en komplicerande och normkritisk genuspedagogik. I Lenz Taguchi, H., Bodén, L och Ohrlander, K (Red.), *En rosa pedagogik - jämställdhetspedagogiska utmaningar*. (s. 48-59). Liber.
- Eidevald, C. (2009). *Det finns inga tjejbestämmare - Att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och lek*. [Doktorsavhandling, Jönköping Universitet]. DiVA. [FULLTEXT01.pdf \(diva-portal.org\)](https://diva-portal.org/FULLTEXT01.pdf)
- Eidevald, C. (2011). *Anna bråkar - att göra jämställdhet i förskolan*. Liber.
- Emilson, A., Folkesson, A-M. & Moqvist Lindberg, I. (2016). Gender Beliefs and Embedded Gendered Values in Preschool. *International Journal of Early Childhood*. 48. 225–240. DOI: <https://doi.org/10.1007/s13158-016-0162-4>
- Forkby, T. (2007). I normaliseringens närhet. I Börjesson, M. & Palmblad, E (Red.), *Diskursanalys i praktiken*. (s. 74–101). Liber.
- Frödén, S. & Tellgren, B. (2020). Guiding children towards individual and collective growth. Educative participatory experiences in a preschool setting. *International Journal of Early Years Education*. 1-15. DOI: <https://doi.org/10.1080/09669760.2020.1742670>
- Frödén, S. (2019). Situated decoding of gender in a Swedish preschool practice. *Ethnography and Education*. 14(2). 121-135. DOI: <https://doi.org/10.1080/17457823.2017.1422135>
- Hjelmér, C. (2020). Free play, free choices? – Influence and construction of gender in preschools in different local contexts. *Education Inquiry*. 11(2). 144–158. DOI: <https://doi.org/10.1080/20004508.2020.1724585>
- Johannessen, A., Tufte, P-A. & Christoffersen, L. (2019). *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. (2:a uppl.) Liber.
- Lynch, M. (2014). Guys and dolls: A qualitative study of teacher's views of gendered play in kindergarten. *Early Child Development and Care*. 185(5). 679–693. DOI: <https://doi.org/10.1080/03004430.2014.950260>

Meland, A-T. & Kaltvedt, E-H. (2019). Tracking gender in kindergarten.

Early Child Development and Care. 189(1). 94-103. DOI:

<https://doi.org/10.1080/03004430.2017.1302945>

Nylén, U. (2005). *Att presentera kvalitativ data - Framställningsstrategier för empiriredovisning*. Liber.

SFS 2010:800. *Skollagen*. [Skollag \(2010:800\) | Sveriges riksdag \(riksdagen.se\)](#)

Skolverket. (2018). *Läroplanen för förskolan - Lpfö18*. Skolverket.

Skolverket. (1998). *Läroplanen för förskolan - Lpfö98*. Skolverket.

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningsed*. Stockholm

Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys – som teori och metod*. Studentlitteratur.

Wood, E. (2014). Free choice and free play in early childhood education: troubling the discourse. *International Journal of Early Years Education*.

22(1). 4-18. DOI: <https://doi.org/10.1080/09669760.2013.830562>

Bilagor

Bilaga 1: Intervjuguide

Inledning:

- Presentera oss själva
- Lämna ut samtyckesblankett för påskrift
- Påbörja ljudinspelning
- Presentera etiska aspekter

Vi utgår från Vetenskapsrådets fyra etiska aspekter. Vilket innebär att bara vi och våra lärare har tillgång till era personuppgifter, era namn och förskola kommer att anonymiseras, era personuppgifter kommer att raderas när arbetet är godkänt, ni kan när som helst höra av er till oss och dra tillbaka ert deltagande utan anledning och personuppgifter samt material används endast till studiens syfte.

CASE – presenteras på storskärm eller stort papper (Först tänka själv sen alla)

Detta är Henry, ett barn som är 4 år som går på din avdelning. Varje dag på förskolan sitter Henry och leker med racerbilar, hur tänker du kring detta?

Du vill locka honom till att leka med något som inte faller inom hans stereotypa val. Hur gör du? Vilka strategier använder du?

Efter att du presenterat dina "idéer" för Henry så bemöts du av motstånd, Henry vill inte alls leka med något annat än racerbilarna, hur bemöter du detta?

När dagen är slut går Henry hem och berättar att "fröken förbjuder mig att leka med det jag vill". Henry vårdnadshavare blir arg och konfronterar dig nästa dag, "varför får inte mitt barn leka med det som han själv vill? Varför ska du bestämma?" Hur bemöter du detta?

Efter att du diskuterat med vårdnadshavaren så väljer du att lyfta detta på nästa möte med arbetslaget och dina kollegor ifrågasätter varför Henry inte bara kan få leka med det som han tycker är roligt, hur bemöter du dina kollegor?

Avsluta med frågor:

- Vad betyder det att arbeta med genus och jämställdhet i förskolan för dig? Din förståelse?

- Kan du se några svårigheter med att arbeta med genus och jämställdhet? Vilka?

- Upplever du att det finns (tendenser) till stereotypa könsroller på din arbetsplats/i din barngrupp? Varför/varför inte? /Hur?

- Upplever du att alla barnen leker med/använder allt material som finns tillgängligt? (finns det visst material som bara vissa använder osv?)

- Vad betyder det att arbeta med barns rätt till fria val i förskolan för dig? Din förståelse?

DILEMMA FRÅGAN

- Hur arbetar ni för att bemöta barns i deras fria val & samtidigt uppmuntra till könsöverskridande val?

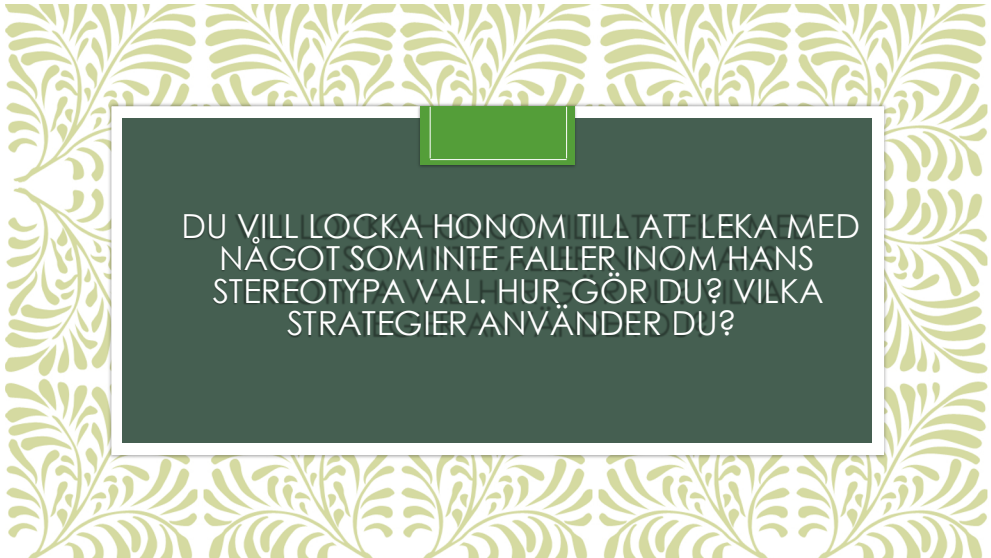
Följdfrågor:

- Om du tänker att vi har kollegor, vårdnadshavare och barn. Vilka är upplever du är svårare att arbeta med gällande genus och jämställdhet?

- Hade du förankrat dina argument i något? (både tillvårdnadshavare och kollegor)

Bilaga 2: Power Point presentation

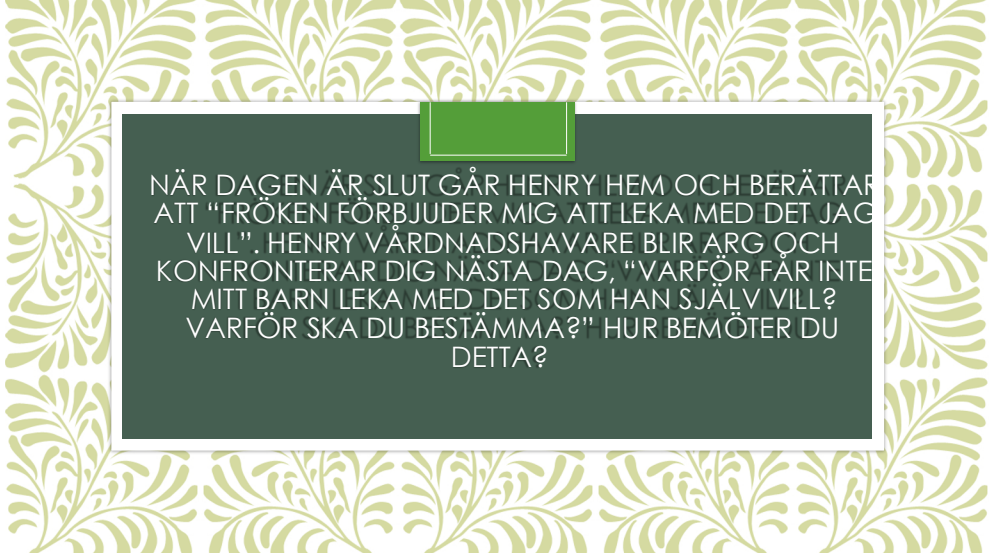

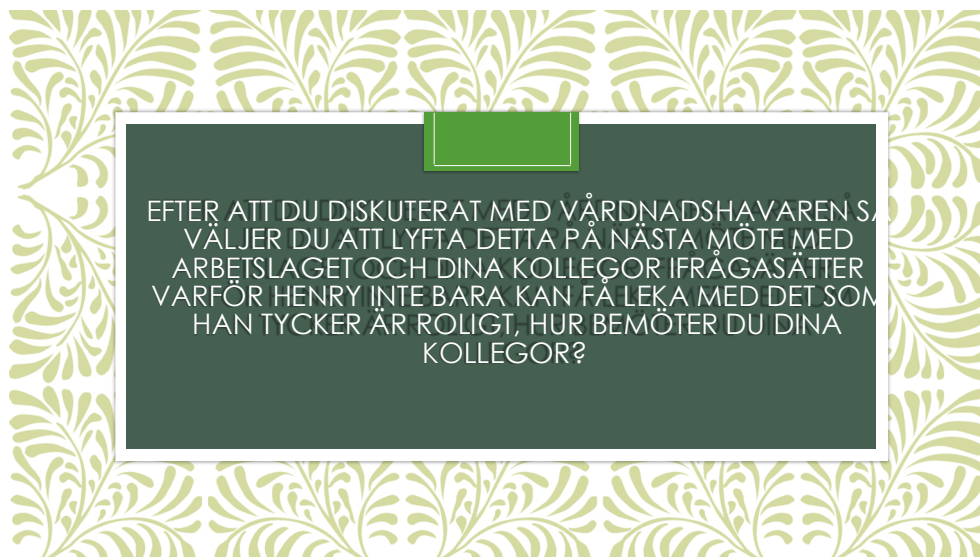
DU VILL LOCKA HONOM TILL ATT LEKA MED
NÅGOT SOM INTE FALLER INOM HANS
STEREOTYPA VAL. HUR GÖR DU? VILKA
STRATEGIER ANVÄNDER DU?

EFTER ATT DU PRESENTERAT DINA "IDÉER" FÖR
HENRY SÅ BEMÖTS DU AV MOTSTÅND, HENRY
VILL INTE ALLS LEKA MED NÅGOT ANNAT ÄN
RACERBILARNA, HUR BEMÖTER DU DETTA?

NÄR DAGEN ÄR SLUT GÅR HENRY HEM OCH BERÄTTAR
ATT "FRÖKEN FÖRBJUDER MIG ATT LEKA MED DET JAG
VILL". HENRY VÅRDNADSHAVARE BLIR ARG OCH
KONFRONTERAR DIG NÄSTA DAG, "VARFÖR FÅR INTE
MITT BARN LEKA MED DET SOM HAN SJÄLV VILL?
VARFÖR SKA DU BESTÄMMA?" HUR BEMÖTER DU
DETTA?

Bilaga 3: Samtyckesblankett

Information till dig som ska delta i en undersökning som genomförs av en student under utbildning

Du är inbjuden att delta i den kvalitativa studien om genus, jämställdhet och fria val i leken. Samtalet kommer att spelas in, transkriberas och era namn kommer att anonymiseras.

Studien syftar till att undersöka könsstereotyper i kombination med fria val inom leken i förskolan.

Studien utförs som en del i vår förskolläraryrket, i kursen Examensarbete inom förskole pedagogiskt område vid akademien för lärande och humaniora vid Högskolan i Halmstad. Ansvarig lärare är Kalle Jonasson, kalle.jonasson@hh.se

Dina personuppgifter behandlas inom studien endast enligt ditt samtycke, och enligt kraven i dataskyddsförordningen. Ditt deltagande i studien är helt frivilligt och du kan när som helst återkalla ditt samtycke utan att ange orsak. Ett återkallande påverkar dock inte den behandling som skett innan återkallandet. Du kan också när som helst begära att få en kopia av dina personuppgifter.

Materialet kommer delvis att behandlas inom molntjänsten Office 365 från Microsoft, som Högskolan har ett personuppgiftsbiträdesavtal med.

Endast vi och våra lärare kommer att ha tillgång till dina personuppgifter.

Dina personuppgifter kommer att raderas när examensarbetet är godkänt.

Personuppgiftsansvarig för studien är Högskolan i Halmstad, som nås via registrator@hh.se eller 035-16 71 00. Övrig information om hur Högskolan hanterar personuppgifter, och dina rättigheter utifrån dataskyddsförordningen, finns på www.hh.se/dataskydd. Har du frågor kan

du också kontakta Högskolans dataskyddsbud, Anna Frederiksen, via dataskydd@hh.se.

Den färdigställda uppsatsen kommer att publiceras på DiVA och kommer att ligga tillgänglig online.

Med vänlig hälsning,

Malin Hedlund Bergqvist

Ellen Pehrsson

Examensarbete 15hp, akademien för lärande och humaniora
Högskolan i Halmstad

Samtycke till deltagande i studien om genus, jämsköldhet och fria val i leken.

Jag har fått information om studien om genus, jämsköldhet och fria val i leken och accepterar att delta.

Jag har fått information om att de uppgifter som samlas in om mig kommer att behandlas konfidentiellt, på ett sådant sätt att min identitet inte kommer att avslöjas för obehöriga.

Jag är medveten om att min medverkan är helt frivillig och att jag när som helst och utan närmare förklaring kan avbryta mitt deltagande.

Underskrift

.....

Namnförtydligande

.....

Ort och datum